

Documentele privitoare la Țara Maramureșului îi menționează pe ucrainenii, alături de români, începând cu secolele al XIII-lea și al XIV-lea, dar fie ca ruși, fie ca ruteni, fiind că în cancelariile apusene nu se prea făcea distincție între popoarele de etnie slavă care erau numiți în general ruși "oroz".

Comunitatea ucraineană din Marmația nu s-au bucurat de atenția cuvenită din partea cercetătorilor, fie ei istorici sau filologi, etnologi sau sociologi, iar acest neajuns ridică probleme serioase cercetătorului actual.

Potrivit opiniilor unor cercetători¹ care au abordat sporadic evoluția comunității ucrainenilor maramureșeni, această etnie a venit în Țara Maramureșului în trei mari valuri, dar migrația în și din acest străvechi ținut românesc a fost și este permanentă. "Istoria și cronologizarea procesului de așezare a ucrainenilor în Maramureșul românesc constituie o problemă dificilă din lipsa documentelor scrise și a documentelor arheologice. Numai dialectologia și onomastica pot să ne ajute în cercetările noastre".²

Cercetând lucrările existente³ despre Țara Maramureșului vom constata că primul val de ucrainenii a pătruns pe plaiurile maramureșene în secolele XIII-XIV venind din Galiția și s-au așezat pe Valea Ruscovei întemeind localitățile Poienile de sub Munte, Repedea și Ruscova, teritoriu pe care, ca și astăzi, românii maramureșeni păstoreau în timpul verii.

Bătrânii⁴ povestesc că au auzit de la străbunii lor că, după ce cădea zăpada, se duceau turmele de bovine în pădurile de brad din Munții Maramureșului, alegând vitele cele mai zdravene și tăiau brazii dirijându-le răsturnarea astfel ca să alcătuiască un fel de țarc în care se băgau vitele însoțite de un taur puternic care să la apere de animalele sălbatice. Turma astfel adăpostită se hrănea toată iarna cu cetină de brad până era scoasă la păscut. Vacile sau junicile gestante se întâmpla să aibă vițeii mici pe care îi salvau așteptându-i. Când se ieșea la păscut se aduceau și animalele îngrijite în gospodărie și se organiza stabulația de vară. Animalele mai slabe erau vândute sau sacrificate, iar în toamnă procedeul se relua cu iernarea în pădure în urma căreia se obțineau și importante terenuri bune pentru păscut sau recoltat de fân. Pe aceste teritorii pe care azi sunt mai multe toponime provenind din "a lăzii" și "laz" copacii tăiați în pragul iernii erau arși primăvara și se formau poiene fertilizate atât de cenușă cât și de bălegarul adunat peste iarnă de la turma adăpostită în "laz". Pe aceste teritorii utilizate în procent mic de români s-au așezat ucrainenii care au continuat să emigreze din Galiția, determinați de diferite evenimente istorice până în secolul al XIX-lea.

Primele atestări documentare despre ucrainenii din Țara Maramureșului apar în secolul al XIV-lea menționându-se la 1553 numele râului Ruscova "Orozviz"⁵ ce s-ar traduce "apa rușilor" sau "apa rusească". În același secol sunt atestate documentar localitățile

Ruscova (1373)⁶ "possessionum Orozviz" și Poienile de sub Munte (1411)⁷ "Polyana" sau "Ruszka-Polyana".

Cercetătorul clujean Eugen Janitsek consideră că "... în unele părți ale Maramureșului trăia o populație slavă rară care datează, probabil, dinaintea secolului al X-lea și care a creat acest strat de toponime slave mult înaintea pătrunderii ucrainenilor (secolul al XIV-lea, eventual secolul al XIII-lea) în Maramureș. Acești slavi au fost de timpuriu asimilați de populația românească. Așa se explică faptul că în secolul al XIV-lea localitățile Săpânța, Rona, Vișeu (mai târziu divizate Rona de Sus, Rona de Jos; Vișeu de Sus, Vișeu de Jos) apar ca așezări românești."⁸

Subscriem părerii cercetătorului clujean care își fundamentează afirmația pe documente ce cuprind date certe și s-au bucurat de atenția istoricilor Ioan Mihalyi de Apșa⁹ și Radu Popa¹⁰, dar considerăm și noi că în cercetările aprofundate ce se vor realiza "... trebuie să pornim de la existența unui mediu compact și aproape omogen de sate românești, cuprinzând doar câteva așezări de oaspeți regali germani și maghiari."¹¹

"Stratul vechi românesc al toponimiei din Rona de Sus"¹² (localitate în care astăzi există o populație ucraineană compactă) ce a rezistat până în vremea noastră, dovedește clar că afirmațiile lui Radu Popa reflectă o realitate de netăgăduit având la bază documentele istorice care au rezistat unor vremuri destul de tulburi.

Al doilea val al venirii ucrainenilor în Țara Maramureșului s-a oprit în comunitățile românești de pe Valea Tisei (Lunca la Tisa, Bocicoi, Crăciunești, Virișmort sau Tisa de azi, Câmpulung la Tisa, Remeți) și-și are originea tot în Galiția.

Fenomenul a început în secolul al XV-lea și a continuat intens până în secolul al XIX-lea fiind favorizat de faptul că Galiția și Țara Maramureșului aveau aceeași stăpânire și lipseau efectiv granițele statale care să-i oprească pe cei care căutau ținuturi unde să poată trăi mai bine între hotarele Imperiului Habsburgic.

Cum putem ști că emigrarea s-a petrecut în secolul amintit? Comparând denumirea locurilor menționate în documentele istorice la date diferite. Lunca la Tisa atestată în 1442 "Lonka"¹³, "villa Olachalis", iar în 1450 localitatea apare în documente sub denumirea ucraineană "Luc".¹⁴

Aceeași situație o au și celelalte localități inițial românești în care s-au împământănit ucrainenii veniți din Marmăția. Trebuie făcute unele precizări legate de structura populației, din punct de vedere etnic, din localitățile în care s-au așezat ucrainenii. Dacă Lunca la Tisa și Remeți, extremele zonei de pe Valea Tisei în care s-au așezat ucrainenii veniți în al doilea val, românii au fost asimilați de ucraineni, în localitățile Bocicoi, Crăciunești și Tisa ei există și azi alături de maghiari și ucraineni. Cauzele pot fi multiple, dar noi credem că fenomenul a fost favorizat, oarecum conjunctural și de anumite perioade din frământata istorie a Țării Maramureșului.

Al treilea, ultimul și cel mai recent val de ucraineni stabiliți în Țara Maramureșului a fost înlesnit, în primul rând de anexarea Galiției la Imperiul Habsburgic, act prin care granița dintre acest ținut și Transilvania este practic desființată. Prin acest fenomen complex al migrației în secolul al XVII-lea ucrainenii populează valea inferioară a râului Vișeu întemeind satele Crasna, Bistra și Valea Vișeului, care

alcătuiesc în prezent comuna administrativă Bistra. În aceste localități există la sfârșit de secol XX populație ucraineană compactă care a continuat să vină pe primatele plaiuri maramureșene până la făurirea României Mari, viabilă prin destrămarea "Închisorii Popoarelor", cum era denumit Imperiul Austro-Ungar, prin istoricul act de la 1 Decembrie 1918, adevărată piatră de hotar în istoria românilor.

Venirea ucrainenilor pe meleagurile Țării Românești până la începutul secolului XX este dovedită de faptul că huțulii din stânga Tisei își cunosc rudeniile de pe malul drept al acestui râu, mai precis de pe malurile Tisei Negre de unde au venit străbunii huțulilor maramureșeni.

Poetul național al românilor, Mihai Eminescu, s-a dovedit, din plin, ca un spirit enciclopedic. Așa se explică faptul că în noiembrie 1876 Eminescu va publica în "Curierul de Iași" articolul "România și Austro-Ungaria" în "Revista externă" în care abordează legăturile tainice dintre huțuli și români, pe baza intuiției sale de geniu. Comentariile ni se par inutile, cum i se par și cercetătoarei Magdalena László-Kuțiuik¹⁵, care aduce problema în actualitate după ce ipoteza lui Eminescu a fost dovedită de descoperiri arheologice. Iată ce afirma poetul nostru național acum un veac și ceva:

"Sunt în Bucovina două soiuri de slavi: huțuli, cum se vede, un trib vechi de munte care cuprinde șirul de nord al Carpaților și rutenii, fugiți din Galiția... Cei dintâi sunt o populație autohtonă și duc un fel de viață care cu greu se poate descrie, viață de pasăre pribeagă, originală și liberă și nici autoritatea statului austriac nu prea pătrunde printre dânșii, căci percepții, subprefecții ș.a. care

i-ar putea supăra dispar câteodată fără urmă. Dar nu aceștia li-s dușmani românilor. Din contră, românii le pricep limba fără să o poată vorbi și ei pricep limba română. E cel mai ciudat fenomen de a vedea țăranul român de baștină cum ascultă cu atenție ceea ce îi spune oaspetele său când se scoboară la câmpie. Și acest oaspete vine poate din Munții Tatra, de cine știe de unde, și pricepe românește fără să fi vorbit vreodată un cuvânt. Din această simpatie abia explicată s-ar putea deduce că acești huțuli sunt daci slavizați, pe când românii, care îi pricep fără să le vorbească limba, sunt daci romanizați. Acest trib este puțin numeros, mărunț la stat și vioi."¹⁶

Folcloristul și slavistul de talie europeană Petru Caraman, pe baza unei temeinice pregătiri de specialitate, reia și aprofundează ideea lui Eminescu, potrivit căreia huțulii sunt înrudiți cu românii, având ca strămoși comuni daci.

Într-un articol publicat în revista "Însemnări ieșene" din 1 martie 1940 sub un titlu grăitor, "Pe culmile plaiului", Petru Caraman¹⁷ era de părere că: "Știința este încă foarte departe de a fi spus ultimul cuvânt asupra originii huțulilor. Este foarte probabil că ipoteza unei legături de strânsă rudenie cu românii să-și afle în viitor verificarea definitivă, dacă nu chiar în sensul că sunt vechi români slavizați, cel puțin în aceea că ei reprezintă o stratificare ucraineană peste același străvechi popor autohton peste care, către sfârșitul evului mediu, timp de câteva secole, s-a suprapus în Carpații Moldovei și elementul românesc. Totuși, admitând părerea din urmă care-i cea mai modernă, trebuie să admitem în plus și o puternică influență de elemente etnice românești".¹⁸

În articolul amintit specialistul școlat la mari universități europene remarcă un lucru cu totul aparte în cadrul dialectologiei ucrainene, și

anume, felul special în care huțulii vorbesc limba ucraineană și este de părere, ca și în vremea noastră Magdalena László-Kuțiuik, că aceștia "... sunt moștenitorii unei baze de articulație străine de restul obștei ucrainene, deci, în mod implicit, și a unei baze psihice străine".¹⁹

Intuiția lui Eminescu și constatarea lui Petru Caraman se cerea a fi dovedită de argumentele certe ale științei. Ele au venit, chiar dacă cu o întârziere de un secol.

În studiul său, "Fresca huțulă"²⁰, cercetătoarea Magdalena László-Kuțiuik ne face cunoscut că în 1977 cercetătoarea ucraineană Liana Vokulenska, pe baza descoperirilor arheologilor ucraineni, susține intuiția eminesciană, că huțulii au la origine un substrat dacic: "Examinând problema trăsăturilor de bază ale culturii materiale ca și originea culturii carpatine am ajuns la concluzia că la formare a contribuit o populație geto-dacică al cărei specific etnic a lăsat urme în cultura triburilor din zona carpatină."²¹

Din experiența noastră, din ceea ce știm de la părinți și bunici despre conviețuirea dintre huțuli și românii din Țara Maramureșului ne-am convins pe viu de ceea ce constata Mihai Eminescu privind relațiile dintre huțulii și românii din Bucovina.

Având în vedere dovezile arheologice nu ne îndoim că simțirea noastră este o cauză a unui proces istoric petrecut în urmă cu milenii, nu o iluzie, cum a fost socotită intuiția genială a poetului național al românilor, în absența dovezilor pe care arheologii ucraineni le-au scos la lumină în vremea noastră, cimitire geto-dacice.

NOTE

-
- ¹ Janitsek, Eugen - Stratul vechi românesc al toponimiei din Rona de Sus (jud. Vișovan, Ștefan Maramureș) în "Cercetări de lingvistică", Cluj, nr. 1, 1969, p. 101-108.
- Janitsek, Eugen - Apelative topice huțule de origine românească în Maramureș, în "Studii de onomastică V", Cluj, 1990, p. 106.
- ² Janitsek, Eugen - Contribuții la studiul relațiilor lingvistice româno-ucrainene (Onomastica din Maramureș), Cluj-Napoca, 1978, p. 5.
- ³ Mihalyi, Ioan - Diplome maramureșene din secolul XIV și XV, Sighet, 1900.
- Filipașcu, Alexandru - Istoria Maramureșului, București, 1940.
- Popa, Radu - Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea, Editura Academiei, București, 1970.
- ⁴ Petrovai Gheorghe a lui Ion ai Docă Lupului, de 76 de ani, din comuna Petrova, județul Maramureș.
- ⁵ Mihalyi, Ioan - op. cit., p. 32.
- ⁶ Mihalyi, Ioan - op. cit., p. 66.
- ⁷ Mihalyi, Ioan - op. cit., p. 168.
- ⁸ Janitsek, Eugen - op., cit., p. 8.
- ⁹ Mihalyi, Ioan - op. cit., p. 60.
- ¹⁰ Popa, Radu - op. cit., p. 54.
- ¹¹ Popa, Radu - op. cit., p. 57.
- ¹² Janitsek, Eugen - op. cit., p. 101.
- Vișovan, Ștefan
- ¹³ Mihalyi, Ioan - op. cit., p. 314.
- ¹⁴ Mihalyi, Ioan - op. cit., p. 34.
- ¹⁵ László-Kuțiuik, Magdalena - Exotica limitrofă, Editura Kriterion, București, 1997, p. 44.
- ¹⁶ Eminescu, Mihai - România și Austro-Ungaria, "Curierul de Iași", noiembrie, 1878, în "Eminescu, Mihai, Opere, vol. II.", Articole politice, București, 1938, ediție îngrijită de Ion Crețu.
- ¹⁷ Caraman, Petru - În Studiul de folclor, vol. II, București, 1988 (folclorist și slavist ieșean care a trăit între anii 1898-1980, cu studii la universitățile din Varșovia, Lwow și Cracovia).
- ¹⁸ Idem 17.
- ¹⁹ László-Kuțiuik, Magdalena - op. cit., p. 45.
- ²⁰ László-Kuțiuik, Magdalena - op. cit., p. 44.
- ²¹ László-Kuțiuik, Magdalena - op. cit., p. 45.